

Güncel Gelişmeler Ekseninde Maliye Politikaları ve Enflasyon

Erdoğan Teyyare¹

Özet

Kovid-19 pandemi salgını ve sonrasında ortaya çıkan arz daralmaları, sonrasında meydana gelen ve halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşı ile yaşanan tedarik sorunları, enerji, emtia ve gıda fiyatlarında ortaya çıkan yükselişlere yol açmıştır. Uzun yılların ardından hem ülkemizde hem de küresel düzeyde yaygın ve güçlü bir enflasyonla mücadele kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çerçevede çalışmada enflasyonla mücadelede ekonomi teorilerinin yol gösterdiği politika önerileri çerçevesinde hem Türkiye hem de önde gelen bölge ve ülke örneği ile maliye politikası araçları dikkate alınarak güncel veriler ışığında uygulanan maliye politikalarının sonuçları ele alınmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre maliye politikaları uygulama sonuçları genel olarak teorik gerçeklerle uyuşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca gerek Türkiye’de gerekse bölge ve ülke örneğinden yola çıkarak küresel manşet enflasyonda düşüş eğilimi izlenmekle birlikte henüz enflasyon göstergelerinde istenilen gerilemenin sağlanamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

1. Giriş

Ekonomi politikalarının en önemli hedeflerinden biri ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Ekonomik istikrar, makroekonomik göstergelerde olumlu kabul edilen seviyelerde süreklilik arz eden durumu ifade etmek amacıyla kullanılan kapsamlı bir kavramı içermektedir. Ekonomik istikrarın bozulmasında en sık karşılaşılan durum ise enflasyon olmaktadır. Enflasyon en basit tanımıyla fiyatlar genel düzeyinde sürekli olarak meydana gelen artışlardır. Enflasyon bazı ülkelerin kronik sorunları arasındaki yerini uzun süre korumuştur. Birçok ülke bu konuda iyi kötü birçok deneyime sahiptir. Özellikle pandemi ve sonrası meydana gelen zorunlu arz daralmaları, bazı

1 Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, erdoganteyyare@ibu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1032-5549

bölgelerde ortaya çıkan savaş vb. durumların etkisiyle bir takım mal ve hizmetlerin fiyatlarında ortaya çıkan yükselişle birlikte, 2021 yılından itibaren dünya genelinde enflasyon keskin bir şekilde yükselmeye başlamıştır. Bu sert ve yaygın enflasyon hemen hemen bütün ülkelerde farklı boyutlarda da olsa etkisini göstermiştir. Tüm bu yaşananlar sonrasında enflasyonla mücadele, ekonomi politikası hedeflerinin başını çekmiştir. Bu çalışma kapsamında ilk olarak enflasyon tanımı ve ekonomik etkileri ifade edilmekte, sonrasında enflasyonla mücadelede maliye politikası teorik olarak ele alınmaktadır. Akabinde Türkiye’de ve küresel düzeyde önde gelen bölge ve ülke örneği ile güncel maliye politikası uygulamaları ekonomik veriler üzerinden tartışılmaktadır.

2. Enflasyon ve Ekonomik Etkileri

Enflasyon en genel tanımıyla fiyatlar genel seviyesinde sürekli bir biçimde ortaya çıkan artışlar olarak ifade edilmektedir. Tanımdan hareketle bir veya birkaç mal ve hizmetin değil, fiyatların genel olarak artması ve bir kerelik değil, süreklilik arz eden bir durum olması gerekmektedir. Enflasyona yol açan faktörler çok çeşitli olmakla birlikte temel olarak talep kaynaklı, maliyet kaynaklı, para arzı ve beklentiler kaynaklı olmak üzere dört nedeni vardır. Talep enflasyonu; toplam talebin, mal ve hizmet arzından daha fazla olduğu durumlarda ortaya çıkar. Bu gibi durumlara, genellikle ekonominin canlanma sürecine girdiği ve işsizlik oranlarının azaldığı dönemlerde karşılıılır. Maliyet enflasyonu, üretim maliyetlerindeki artışların fiyatlar genel seviyesini yükseltmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Arz kaynaklı enflasyon olarak da adlandırılan, maliyet enflasyonu üretim faktörlerini maliyetlerinin artması, petrol ve doğalgaz gibi enerji fiyatlarında, hammadde ve emtia fiyatlarında artış yaşanması sonucunda ortaya çıkar. Bu tür durumlarda, toplam arz azalır ve akabinde fiyatların genel seviyesinde yükselme yaşanır. Para arzının artması, enflasyonun oluşmasındaki bir başka unsurdur. Bu durumda, yatırım ve tüketim harcamaları artarak fiyatlar üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşur. Bir diğer önemli faktör ise beklentilerdir. Enflasyon beklentileri tüketici ve üreticilerin gelecekte fiyatların yükselmeye devam edeceği yönündeki beklentileri; enflasyonun oluşmasındaki diğer bir etkidir. Bu tür beklentiler, ekonomik birimleri bu yönde harekete zorlayarak mal ve hizmet fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. (TCMB, 2024).

Enflasyon, genel olarak ekonomik birimlerin satın alma gücünü azaltarak refah kaybına yol açmaktadır. Fiyatlarda meydana gelen sürekli değişimler nispi fiyat yapısını bozarak kaynakların etkin dağılımını engellemekte, verimlilik ve etkinliği olumsuz etkileyerek bir başka probleme yol açabilmektedir. Enflasyon bunlara ek olarak, uzun dönemli büyüme, yatırımlar, tasarruflar,

üretim, tüketim, finansman maliyetleri, gelir dağılımı ve vergi gelirlerinde aşınma gibi birçok temel makroekonomik değişkeni etkileyerek ekonominin neredeyse tamamına sirayet ederek olumsuz etkilerini gösterebilmektedir. Bu konuda literatür birçok ampirik kanıtla destek vermektedir. Örneğin Barro (1995), enflasyonun ekonomik büyüme performansı üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada 100 ülkenin 1960-1990 yılları verilerini kullanarak yaptığı analiz sonucunda; ortalama yüzde 10 düzeyinde bir enflasyon artışının kişi başına reel GSYİH'yi yüzde 0.2-0.3 oranında, yatırımların GSYİH'ya oranını yüzde 0.4 ile 0.6 arasında azalttığı bulgusuna ulaşmıştır. Yine enflasyon ve verimlilik arasında negatif bir korelasyon olduğunu ifade eden Clark (1982), ABD'de 1965-1980 yılları arası dönemde yıllık enflasyon oranındaki her yüzde bir puanlık artışın, işgücü verimliliğinin yılda yaklaşık çeyrek puanlık bir azalmaya yol açtığını ifade etmiştir. Enflasyonun bir diğer olumsuz etkilediği kabul edilen ekonomik gösterge de gelir dağılımıdır. Literatürde bu konuda Romer ve Romer (1998) ile Atkinson ve Brandolini (2001)'de enflasyon ve gelir dağılımı arasında güçlü bir korelasyon olduğu, düşük ve sabit gelirli ekonomik birimlerin enflasyon döneminde gelirlerinin aşınması eşitsizliği artırdığı ifade edilmektedir (TCCSBB, 2018: 10). Literatürde bazı çalışmalar her ne kadar aksi yönde bazı bulgular elde etse de genel kabul gören durum enflasyonun birçok makro ekonomik değişkeni olumsuz etkilemektedir.

3. Enflasyonla Mücadele Politikaları

Enflasyon yukarıda da ifade edildiği gibi ekonomik yapının birçok unsurunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler sebebiyle enflasyon mücadele edilmesi gereken önemli bir makroekonomik sorundur. Enflasyonla mücadele konusunda iktisadi yaklaşımlar kendi önerdikleri varsayımlar ve ilkeler çerçevesinde farklı çözümler önermektedirler. Örneğin monetaristlere göre enflasyon, parasal unsurlardan kaynaklanan bir sorun ve çözümünü içinde ekonomiye para politikası araçları ile müdahale edilmelidir. Bu yaklaşıma göre para miktarını enflyonist açık nispetinde azaltmak veya üretimdeki artış oranı kadar ölçülü biçimde artırmak gerekmektedir.

Arz yanlı iktisadi yaklaşım ise enflasyona gerekçe olarak yüksek oranlı vergileri göstermektedir. Bu yaklaşıma göre vergiler; üretim düzeyi, çalışma ve yatırım yapma arzusu üzerinde olumsuz etki göstermekte ve enflasyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çözüm önerisi olarak vergi oranlarının azaltılması, buna bağlı olarak da üretim ve yatırım düzeyinin artacağını ve enflasyonun temel sorunu olan arz talep dengesizliğini giderebileceği ifade edilmektedir. Post Keynesyenler ise enflasyonu üretim faktörlerinin gelirden pay alma çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını, çözüm önerisi

olarak da gelirler politikası ile ücret ve fiyatların kontrol altında tutulması gerektiğini ileri sürmektedirler. Enflasyon konusunda teoride en çok kabul gören yaklaşım olan Keynesyen ekole göre, toplam talebin toplam arzı aştığı durum olarak tanımlanan geleneksel enflasyon sorununa kısa ve uzun dönemli olmak üzere iki yol ile çözüm üretilebileceği varsayılmaktadır. Buna göre kısa dönemde toplam talebi kılmaya yönelik daraltıcı maliye politikaları uygulanmalıyken, uzun dönemde toplam arzı artıracak genişletici maliye politikaları uygulanması gerekir (Karaca, 2023: 190-191). Enflasyonla mücadele de teori ve literatür daha çok bu yaklaşım üzerine odaklanmaktadır. İktisadi yazında enflasyonla mücadele de maliye politikası uygulamaları açıklanırken diğer enflasyonist sebepler göz ardı edilerek, daha çok toplam talep toplam arz dengesizliğine dayalı çözüm önerileri sunulmaktadır.

Enflasyonla mücadelede ekonomi politikasının alt dalları olan para politikasının mı yoksa maliye politikası araçlarının mı daha etkili olduğu sürekli gündeme gelen bir konudur. Her iki politikada temelde iktisat politikası hedeflerine uygun sonuçlar elde etme çabasında olmakla birlikte kullandıkları araçlar ve yöntemler farklılaşmaktadır. Para politikaları bağımsız bir otorite olarak Merkez Bankası tarafından uygulanırken, maliye politikaları ise hükümet bünyesinde maliye bakanlığı tarafından uygulanmaktadır. Hem maliye politikası hem de para politikası ekonomik istikrarın sağlanmasında, fiyat istikrarının ve çoğunlukla da enflasyonla mücadele hedefine yönelik birlikte hareket eden iki ayrı politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki politikanın birlikte kullanılması, birbirini destekler nitelikte belirlenmesi başarılı sonuçlar elde edilmesinde önemlidir. Genel olarak Merkez Bankalarının uyguladığı para politikası hızlı sonuçlar elde edilmesinde ve bağımsız bir otorite olarak kararlar alması ve bunda başarılı olması, para politikalarını bir adım daha öne çıkarırken, maliye politikası ile desteklenmeyen bir para politikasının da başarısı sınırlı olacağı varsayılmaktadır. Ayrıca maliye politikalarının uygulanmasında hükümetler bir takım siyasi kaygılar ile olması gereken araçları ve miktarları iktisadi perspektifte uygulayamayabilir. Bundan dolayı, enflasyonla mücadelede para ve maliye politikaları mutlaka eşgüdüm içerisinde birlikte kullanılması önem arz etmektedir (Korkmaz Özkan, 2023: 87). Bu çalışmada asıl olarak maliye politikaları ile enflasyonla mücadele stratejileri, güncel uygulamalarda dikkate alınarak tartışılacaktır.

4. Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları

Maliye politikası öz bir tanımla, devletin kamu maliyesi araçlarını kullanarak, temel ekonomik hedeflere ulaşma çabası şeklinde ifade edilebilir. Daha geniş bir tanımla devletin kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma gibi

kamu maliyesi araçlarını, ekonomik büyüme, kalkınma, ekonomik istikrar ve gelir dağılımında adaletin sağlanması gibi ekonomik hedeflere ulaşmada, çeşitli miktar ve bileşimlerde kullanarak yapmış olduğu uygulamalar ve düzenlemelerin geneli olarak ifade edilebilmektedir (Ulusoy ve Yılmaz, 2024: 2-3). Bu noktadan hareketle maliye politikası uygulamalarını kamu harcamaları politikası, kamu gelirleri politikası ve borçlanma politikası olarak üçe ayrılabiliriz. Bunlara ek olarak yapılan harcama ve gelir bileşiminin bir sonucu olarak bütçe politikasını da ekleyebiliriz.

Kamu harcamaları politikası adından anlaşılacağı üzere devletin yapmış olduğu harcamaların genellemesidir. Kamu harcamaları kendi içinde reel harcamalar ve transfer harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Reel harcamalar da cari ve yatırım harcamaları şeklinde ikili ayrıma tabi tutulmaktadır. Cari harcamalar devletin fonksiyonlarını yerine getirebilmek ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi adına tekrarlanan ve faydası aynı yıl tükenen, devletin personeline yaptığı maaş ödemeleri, kırtasiye, ekipman vb. gibi harcamalardır. Yatırım harcamaları faydası uzun yıllara yayılan, uzun dönemde üretim kapasitesi ve verimlilik artışına yol açabilen alt yapı, enerji, ulaşım vb. alanlarda yapılan harcamalardır. Bir diğer harcama türü olan transfer harcamaları ise doğrudan üretime katkı oluşturmayan, devletin bir takım iktisadi ve sosyal amaçlara yönelik yapmış olduğu gelir aktarımları olarak ifade edilen genel bir kavramdır (Gürdal vd., 2016:29-31).

Devletin ekonomiye müdahale kanallarından bir diğeri ise kamu gelirleri politikasıdır. Kamu gelirleri politikası içerisinde en önemli yere sahip olan vergilerdir. Vergi gelirlerine ek olarak, harçlar, para ve vergi cezaları, teşebbüs gelirleri, fonlardan elde edilen gelirler vb. gibi birçok farklı unsurdan gelir elde edilebilmektedir. Maliye politikasının üçüncü önemli aracı olan borçlanma politikası, devletin borçlanma araçlarını kullanarak iktisat politikası hedeflerine yönelik yapmış olduğu uygulamalardır. Son olarak da bütçe politikası temel araçlar arasında gösterilebilmektedir. Esasen bütçe, devletin gelir ve giderlerinin karşılıklı olarak gösterildiği belgeye verilen bir isimdir. Bütçe politikası gelir ve giderler üzerinde yapılan değişikliklerle elde edilen sonucun yansımasıdır. Genel olarak yukarıda özetle maliye politikası uygulamalarının alt politikalarının ve araçlarının özetlendiği bu başlık altında bu araçların enflasyonla mücadelede nasıl ve ne yönde kullanılacağı ele alınacaktır.

4.1. Enflasyonla Mücadelede Kamu Harcamaları Politikaları

Kamu harcamaları yukarıda ifade edilen türleri ile ekonomi üzerinde farklı etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Devletlerin yapmış olduğu harcamalar

türleri nispetinde ve bu harcamaların finansmanında kullandığı yöntemler ile enflasyonun ortaya çıkmasında veya önlenmesinde etki oluşturmaktadır (Karaca, 2023:194). Enflasyon talep, maliyet ve yapısal vb. gibi çeşitli sebeplerden ortaya çıkabilmektedir. Ancak genel olarak literatürde Keynesyen analizden yola çıkılarak enflasyonun talep yönü dikkate alınarak çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu başlık altında bu bağlamda çözüm önerileri tartışılacaktır.

Enflasyonun temelinde toplam talebin toplam arzı aştığı varsayıldığında, kısa dönemde bu dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla, toplam talebi azaltacak politikalar, uzun dönemde ise bu talebi karşılayacak şekilde, toplam arzı artıracak politikalar benimsenmektedir. Enflasyon döneminde toplam talebi azaltmak amacıyla harcamalarda kısıntıya gidilmesi gerekir. Kamu harcamaları türleri nispetinde çarpan etkisi ile milli gelir üzerinde farklı düzeylerde etkiler oluşturmaktadır. Bu aktarım mekanizması yatırım harcamaları ve cari harcamalardan oluşan reel harcamalar açısından daha yüksek bir etki ortaya çıkarırken, transfer harcamaları açısından daha sınırlı bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni reel harcamalar doğrudan talep oluşumuna katkı sağlarken, transfer harcamaları dolaylı katkı sağlamaktadır (Gürdal vd. 2016:153). Bunlara ek olarak bu harcamalarda ortaya çıkan değişimlere verilen toplumsal reaksiyonlar farklılık arz etmektedir. Örneğin cari harcamaların önemli bir kısmını oluşturan personel harcamalarında gerek yapılan sözleşmeler gerekse bir takım sosyal tepkiler kısıntıya gitmeyi zorlaştırabilir. Fakat günümüzde de uygulandığı üzere bir takım tasarruf tedbirleri ile zorunlu olmayan küçük çaplı kamu tüketim harcamalarında kısıntılar yapmak mümkündür². Doğal olarak buradaki etki de sınırlı kalacaktır. Enflasyon döneminde en kolay kısıntıya gidilebilen harcamalar yatırım harcamalarıdır. Bunun nedeni yapımı ve faydası uzun dönemlere yayılan bu harcamalar ekonomi üzerinde cari harcamalar gibi etki oluştururken, toplumsal açıdan kısa dönemde eksikliği daha az hissedilen harcamalardır. Nitekim günümüzde de buna benzer bir uygulama yine tasarruf tedbirleri kapsamında yürürlüğe girmiştir.³ Yatırım harcamalarının

2 17.05.2024 tarihli 32549 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan metne göre: “Kamu kurum ve kuruluşlarınca zorunlu haller hariç olmak üzere 3 yıl süreyle büro malzemesi, makine ve teçhizat, tefrişat, bilgisayar ve donanımı ile benzeri demirbaş alım yapılmayacaktır.” (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf>)

3 Kamu kurum ve kuruluşları tarafından 3 yıl süreyle yurt içinde ve yurt dışında hiçbir şekilde yeni hizmet binası yapılmayacağı veya bu amaçla arsa veya arazi satın alınmayacağı, ayrıca, genelgenin yayımlandığı 17 Mayıs 2024 tarihi itibarıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından sözleşmesi imzalanmamış tüm mal ve hizmet alımları ile yapım işleri ihaleleri gözden geçirilecek ve Genelge hükümlerine uygun olmayan ihaleler iptal edilecektir. Buna ek olarak 15 Eylül 2024 tarihli ve 32663 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlan 2025-2027 Dönemi Yatırım Programı Hazırlıkları ile İlgili 2024/12 Sayılı Cumhurbaşkanlığı

kısılması uzun dönemde toplam arzın azalmasına ve dolayısıyla hem enflasyonun uzun dönemde kalıcı olmasına yol açabileceği gibi hem de ekonomik performansı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Kamu harcamalarından bir diğeri olan transfer harcamalarının enflasyon üzerindeki etkileri ise türlerine göre farklılık arz etmektedir. Örneğin sosyal amaçlı transfer ödemeleri marjinal tüketim eğiliminin yüksek olduğu ve bundan dolayı da enflasyon üzerinde baskı oluşturabilen harcamalardır (Karaca, 2023:195-196). Bu tür harcamaları azaltmak enflasyon üzerinde etkili olabilir ancak toplumsal reaksiyonlara yol açabilmektedir. Ayrıca enflasyonun da tetiklediği gelir dağılımının daha da bozulmasına ve sosyal hoşnutsuzluklara neden olabilmektedir. Bu nedenle genellikle siyasal otoriteler bu harcamalara başvurmamayı tercih edebilirler. Transfer harcamaları içerisinde çok fazla yer tutmayan iktisadi ve mali amaçlı ödemeler, yatırımları ve üretimi teşvik etmesi yönüyle uzun dönemde arza katkı sağlayabilecek harcamalardır. Bu harcamalarda kısıntıya gidilmesi enflasyon üzerinde büyük bir etki oluşturmayacağı gibi uzun dönemde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Genellikle transfer harcamaları içerisinde en büyük paya sahip olan faiz ödemeleri ve kamu iktisadi teşebbüslerine görev zararı kapsamında yapılan ödemelerin ise azaltılabilmesi pek mümkün olamamaktadır. Bu nedenlerden ötürü transfer harcamalarını, enflasyonla mücadelede etkin bir araç olarak kullanmak zorlaşmaktadır.

4.2. Enflasyonla Mücadelede Vergi Politikaları

Maliye politikalarını bütüncül şekilde kullanmak gerekmektedir. Araçlar arasında politika hedeflerini ayrı olarak düşünmek mümkün olmamakla beraber bu politikalarla uyumlu bir şekilde yürütülmesi önem arz etmektedir. Enflasyonla mücadelede toplam talebi azaltmak amacıyla kamu harcamalarında kısıntıya giderken vergiler aynı amaca hizmet edecek şekilde toplam talebi azaltacak yönde olmalıdır. Diğer bir ifade ile harcamalarda olduğu gibi daraltıcı maliye politikası uygulaması yapılması gerekmektedir. Bu da devletin en önemli gelir kaynakları olan vergi, resim, harç vb. gibi kamu gelirlerinin nispet ve miktarının artırılarak piyasadaki likiditenin azaltılmasını, böylece bireylerin talep düzeylerinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Genelgesi ve eki 2025-2027 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi'nde "Bu dönemde temel hedefimiz olan sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirmek üzere kamu harcamalarında tasarruf yapmak, enflasyonu düşürerek fiyat istikrarını korumak..." ifadeleri ve fiziki gerçekleşmesi yüzde ellinin üzerinde olan projelere öncelik verilmesi, diğerlerinin ertelenmesi... gibi ifadelerle yine kamu yatırım harcamalarında daha kolay tasarruf edilebilmektedir (<https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2024-09-15&mukerrer=1>).

Vergileri, tüketim üzerinden alınan dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olarak ikiye ayırabiliriz. Enflasyon döneminde toplam talebi kıstmak amacıyla harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerin hızlı ve etkin olduğu kabul edilmektedir. Bu vergiler mal ve hizmet satışı esnasında alındığından ve mükellefler tarafından daha az hissedilmesinden dolayı talebin kısılmasında başarılı olmakta ve uygulamada kolaylık açısından tercih edilen bir araç olmaktadır. Ancak bu vergiler başlangıçta bir parça fiyatların yükselmesine yol açarak enflasyona olumsuz etki edebilmektedir. Sonrasında talep azalışı ile dengelenme süreci gerçekleşmektedir.

Dolaysız vergiler gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergisi olarak üçlü ayrımına tabi tutulmaktadır. Gelir vergileri artan oranlı yapısı nedeniyle enflasyonla mücadelede etkin vergiler olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca bu vergiler uygulama açısından otomatik istikrarlandırıcılar arasında yer almakta ve ayırma ilkesi uygulanabildiğinden dolayı da gelir dağılımında adaletin tesis edilmesine katkı sağlamaktadır. Gelir vergilerinin tarife dilimleri değiştirilerek, özellikle üst gelir gruplarına yönelik oranlar artırılarak hem enflasyon baskısı hem de gelir dağılımında adalet düzeyi iyileştirilebilir. Ancak bu vergilerin özellikle alt gelir dilimleri toplam talebin kısılmasına doğrudan katkı yapabilirken, üst dilimlerde yüksek gelir grupları olduğundan dolayı daha çok tasarrufları azaltıcı etki yaparak dolayısıyla uzun dönemde yatırımlara ve ekonomik performansa olumsuz etki oluşturabilmektedir. Dolaysız vergiler içerisinde firmaların gelirleri üzerinden alınan bir diğer araçta kurumlar vergisidir. Kurumlar vergisinin artırılması, gelir vergilerinin üst grupları gibi tasarruflar ile karşılanarak bu kaynakların azalmasına ve buna bağlı olarak da yatırımların, üretimin ve uzun dönemde büyümenin yavaşlamasına yol açabilmektedir. Buna karşıt bir görüş olarak da kurumlar vergisinin azaltılması yoluyla, firmalar kar dürtüsüyle daha fazla üretim yapabilir ve toplam talep fazlasını karşılayabilecektir. Diğer vergi türlerine göre enflasyonla mücadelede servet vergilerinin etkisini düşük olacağı, daha çok tasarrufları etkileyeceği varsayılmaktadır. Bu vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payının düşüklüğü de buna katkı sağlamaktadır.

Yukarıda sözü edilen vergi politikalarına ek olarak, günümüzde de uygulanmaya çalışılan, vergi sisteminin daha basit ve etkin hale getirilmesi, kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilmesi ve vergi tabanının genişletilmesi ile kamu kesimine gelir sağlamak ve neticesinde de ekonomi üzerinde etki alanını genişleterek politikaların işlevselliğini artırmak önem arz etmektedir (TCMB, 2018: 96).

4.3. Enflasyonla Mücadelede Borçlanma ve Bütçe Politikaları

Maliye politikası araçlarından bir diğeri olan borçlanma politikası ile enflasyon döneminde meydana gelen likidite fazlalığının ve buna bağlı olarak da toplam talep seviyesinin düşürülmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan borçlar kaynaklarına ve vade yapısını göre değerlendirilerek çözüm üretilmesi gerekir. Borçları kısa ve uzun dönem, iç ve dış borçlar olarak ayırdığımızda, enflasyon döneminde kısa değil uzun dönemli, dış borç değil iç borç kaynaklarına başvurarak likidite fazlalığının azaltılması sağlanabilir. Burada borç kaynağının türü de önem arz etmektedir. İç kaynaklardan borç, merkez bankası, ticari bankalar, firmalar ve kişilerden yapılabilmektedir. Borçlanma merkez bankasından yapılırsa bu talebi genişletici etki ortaya çıkarırken, ticari bankaların piyasaya sürecekleri kaynaklardan sağlanırsa daraltıcı etki ortaya çıkarabilmektedir. Kişilerden ve firmalardan yapılan borçlanma ise tüketimin azalmasına ve bundan dolayı özel kesimin toplam talebinin azalmasına yol açacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus kişilerden, firmalardan ve kurumsal yatırımcılardan alınan borcun tüketime ayrılan fonlardan yapılmasıdır. Aksi takdirde tasarruflarla karşılanan borçlanma enflasyon üzerinde etkisi olmayacak ya da sınırlı kalacaktır (Gürdal vd., 2016:156-157).

Bütçe politikası açık, fazla ve denk olmak üzere üç farklı şekilde yürütülebilmektedir. Enflasyon döneminde yukarıda diğer politikalardan hareketle harcamaların kısıldığı vergilerin artırıldığı düşünüldüğünde bütçe fazlası sonucuna ulaşılabilmektedir. Bütçe açığı politikası genişletici bir politika, denk bütçe politikası ise gelirler kadar harcamayı temsil etmektedir. Enflasyon döneminde bütçe fazlası politikasının izlenmesi, ülke içerisinde borçlanma dışında sağlanan gelirlerin bir kısmının harcanmamak suretiyle likiditenin kısılmasını sağlayacaktır.

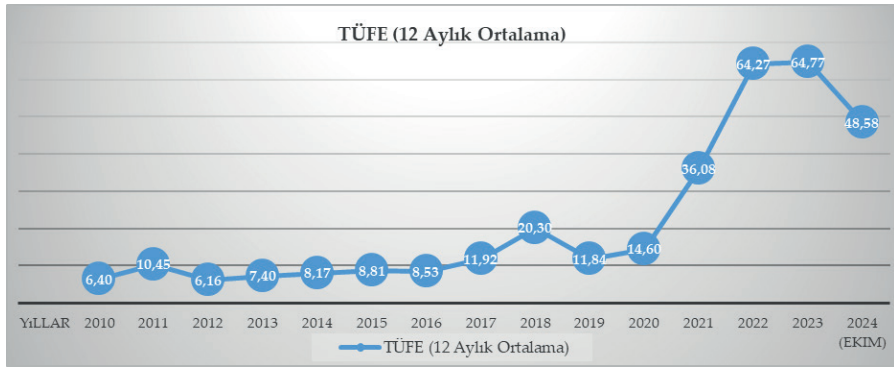
5. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikası Uygulamaları

2019 yılında görülmeye başlayan 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Kovid-19 pandemisi, ülke ekonomilerinde ciddi hasarlar meydana getirdi. Pandemi ile yaşanan kapanmalar ve sonrasında meydana gelen arz daralmalarına, devletlerin yapmış olduğu harcama artışları ve beraberinde toplam talep artışları eşlik etmiştir. Bu durum fiyatlar genel seviyesini artırarak dünya genelinde bir enflasyon hareketliliği başlamıştır. Buna 2022 yılının başında ortaya çıkan Ukrayna-Rusya savaşı da eklenince, durum daha da katı bir sorun haline dönüşmüştür. Küresel ekonomide tedarik zincirinde sorunlar yaşanmaya başlanmış, özellikle gıda başta olmak üzere emtia ve

enerji fiyatlarında tarihi zirveler yaşanmıştır. Savaşla birlikte rekor seviyelere çıkan enerji fiyatları başta Avrupa ekonomileri olmak üzere enerji açığı olan tüm ülkeleri yüksek enflasyon ve enerji kısıtlamalarıyla karşı karşıya bırakmıştır (TCCSBB, 2022:9).

Türkiye’de bu olumsuz şartlardan payını almış ciddi bir enflasyon süreci başlamıştır. Türkiye’de bu olumsuzluklara ek olarak döviz kurunda yaşanan artışlar enflasyonist süreci daha da hızlandırarak uzun yıllardır düşük denilebilecek seviyelerde olan enflasyon oranları sert biçimde yükselmiştir. Bu durum aşağıda grafikte açık biçimde görünmektedir.

Grafik 1. Türkiye’de Yıllık Enflasyonun Seyri

Kaynak: TÜİK (2024), <https://www.tuik.gov.tr/>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Grafik 1’de yıllara göre enflasyon oranları verilmiştir. 2020 yılından sonra hızla artan enflasyon, 2024 yılında görece ılımlı bir görünüm arz etmiştir. Uygulanan politikalarla düşen talep ve görece artan üretim düzeyi, gerek emtia gerekse enerji fiyatlarında yaşanan düşüşler enflasyonda bir parça yumuşamaya yol açmıştır. Hala oldukça yüksek denilebilecek seviyede olan enflasyon, hem talep seviyesinde güçlü seyrin devamı, hem maliyetlerde yaşanan artışlar hem de jeopolitik riskler nedeniyle güçlü bir direnç göstermektedir.

Ekonomi politikaları bir bütün şeklinde ele alındığında politikalar arasında uyumun enflasyon kanalıyla ülkenin iç ve dış istikrarsızlıkları üzerinde belirleyici olduğu görülmektedir. Türkiye’de, enflasyonun yüksek olduğu bir durumda maliye politikası belirlenirken atılabilecek adımların para politikası ile eşgüdümlü olması büyük önem arz etmektedir. Yukarıda grafikte gösterilen enflasyonist süreçte, her iki politikada aktif bir biçimde kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Merkez Bankası, 2023 yılı ortasından beri

uygulamakta olduğu sıkı para politikası ile politika faiz oranlarını kademeli olarak yükseltmeye başlamış, 2024 yılı mart ayında yüzde 50 seviyesine kadar yükseltmiştir. Bunlara ek olarak, parasal sıkılaştırma sürecini desteklemek ve parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmek amacıyla seçici kredi ve miktarsal sıkılaştırma kararları almış, zorunlu karşılıklarla ilgili düzenlemeler yapmıştır (TCCSBB, 2024:51-52). Bu politikalar maliye politikaları ile desteklenerek enflasyon ile mücadele hız kazanmıştır.

5.1. Kamu Harcamaları Politikası

Maliye politikası kapsamında incelenen dönemde kamu harcamaları azaltılmaya, vergiler ise artırılmaya çalışılmıştır. Ancak 2023 yılı şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin yol açtığı hasarın onarımına yönelik harcamalar bütçeye ciddi bir yük getirmiş, incelenen dönemde harcamalarda yukarı yönlü baskı oluşturmuştur. Buna ek olarak enflasyonun öngörülenin üzerinde seyretmesi bir taraftan gelir tahsilatını olumlu etkilerken diğer taraftan harcamalar üzerinde baskı oluşturarak bütçe ödeneklerinde artış ihtiyacı doğurmuştur (TCCSBB, 2023 A:35). Aşağıda Tablo 1’de kamu harcamalarının değişimi verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Kamu Harcamaları

Genel Devlet Toplam Harcamaları (Milyon TL)							
	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (1)	2025 (2)
Cari Harcamalar	712.643	817.829	1.045.548	1.825.454	3.672.948	6.766.968	8.887.488
Yatırım Harcamaları	115.228	130.374	186.019	430.816	807.120	1.420.961	1.557.235
Transfer Harcamaları	732.982	887.191	1.199.235	2.044.490	4.927.641	8.021.773	10.572.381
Toplam Harcama	1.560.854	1.835.394	2.430.803	4.300.762	9.407.709	16.209.703	21.017.105

(1): Gerçekleşme Tahmini (2): Program

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Tablo 1’de 2019 yılından itibaren kamu harcamalarındaki değişim gösterilmektedir. 2024 yılı tahmini iken 2025 yılı programlanan harcamaları göstermektedir. Buna göre enflasyonun ortaya çıkardığı nominal değerlendirme etkisi ile harcamalarda sert bir yükseliş olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle 2023 yılından itibaren bu artış daha belirgindir. Burada yukarıda da ifade edildiği üzere 2023 yılında yaşanan deprem ve ortaya çıkardığı maliyetler

ve enflasyon etkisi ile cari harcamalarda yaşanan artışlar öncülük etmektedir. Tabloda yer alan rakamlar nominal büyüklükler olması itibarıyla aldatıcı olabilmektedir. Bu nedenle aşağıda Tablo 2’de bu harcamaların GSYİH’ya oranına yer verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Milli Gelire Oranı

Genel Devlet Toplam Harcamaları (GSYİH’ya Oran)							
	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (1)	2025 (2)
Cari Harcamalar	16,50	16,20	14,41	12,16	13,84	15,30	14,44
Yatırım Harcamaları	2,67	2,58	2,56	2,87	3,04	3,21	2,53
Transfer Harcamaları	16,98	17,57	16,53	13,62	18,56	18,14	17,18
TOPLAM HARCAMA	36,15	36,35	33,50	28,65	35,44	36,66	34,15
(1): Gerçekleşme Tahmini (2): Program							

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Tablo 2’de kamu harcamalarının seyri oransal olarak ele alındığında değişim yine belirgin bir biçimde 2023 yılından itibaren gözükmemektedir. Yukarıda da söz edildiği gibi cari harcamalar ve transfer harcamaları öncülünde artış sert bir biçimde gerçekleşmiştir. Transfer harcamalarında artışın daha yüksek oranlı olması deprem ve sonrası ortaya çıkan onarım ve yeniden imar faaliyetlerinin etkisini göstermektedir. Burada enflasyonist dönemlerde teorinin bize öğrettiği kamu harcamalarının azaltılması, belirtilen gerekçelerle gerçekleştirilememiştir. Ancak yine de birtakım önlemler alınmış, ekonomik etkinliği, verimliliği ve istikrarı tesis etmek amacıyla daha önce de bahsedildiği üzere tasarruf tedbirleri kapsamında cari harcamalarda ve yatırım harcamalarında kısıntıya gidilmiştir.

5.2. Kamu Gelirleri Politikası

2023 Yılı Merkezi yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporunda, gelir politikasının temel amacı; “*kamu harcamaları için ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanması, sosyo-ekonomik kalkınma ve adaletin desteklenmesi, ekonomik refahın kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde bölüşülmesi, ekonominin uluslararası düzeyde rekabet gücünün artırılması, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, yurt içi tasarruflara katkı sağlanması, fiyat istikrarının kalıcı olarak tesis edilmesi ve sürdürülmesi*” olarak belirlenmiştir (TCCSBB, 2023 B: 2). Bu bağlamda kamu gelirleri gerçekleşmeleri ve beklentiler doğrultusunda enflasyonist dönemde durumu ortaya koymak gerekirse, kamu gelirleri enflasyonist dönemde artması beklenmektedir. Ekonomi

teorileri, enflasyonist dönemlerde harcamaların azalması ve vergileri artırılması gerektiğini ifade etmektedir. İncelenen dönemde enflasyonun da etkisi ile gelirlerde ciddi artışlar meydana gelmiştir. Özellikle 2021 yılından itibaren sert bir biçimde artan enflasyon oranları toplam gelirlerde de benzer şekilde artış yaşanmaya başlamasına yol açmıştır. Tablo 3’de 2019-2025 gerçekleşen, tahmini ve programlanan gelirler rakamsal olarak ifade edilmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Kamu Gelirleri

Genel Devlet Toplam Gelirleri (Milyon TL)							
	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (1)	2025 (2)
Vergiler	686.314	846.357	1.180.722	2.383.610	4.528.352	7.687.697	11.241.977
Vasıtasız	244.972	265.728	403.875	888.048	1.501.070	2.617.452	3.887.894
Vasıtalı	416.398	552.662	743.320	1.454.413	2.928.011	4.951.506	7.190.237
Servet	24.944	27.965	33.526	41.148	99.270	118.738	163.846
Vergi Dışı Normal Gelirler	80.986	89.041	121.056	206.724	351.639	912.399	1.190.284
Faktör Gelirleri	261.168	262.048	341.626	624.260	1.196.630	1.897.657	2.212.676
Sosyal Fonlar	396.346	435.055	591.038	960.093	1.946.727	3.582.052	4.587.249
TOPLAM	1.424.816	1.632.502	2.234.445	4.174.688	8.023.349	14.079.807	19.232.187
Özelleştirme Gelirleri	4.432	4.165	5.005	6.005	8.508	15.000	30.000
TOPLAM GELİR	1.429.249	1.636.667	2.239.450	4.180.693	8.031.857	14.094.807	19.262.187

(1): Gerçekleşme Tahmini (2): Program

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Tablo 3 incelendiğinde 2021 yılından sonra enflasyonun da etkisiyle vergi gelirlerinde ciddi artışlar yaşandığı görülmektedir. Vergilerin türlerine göre değerlendirildiğinde 2022 yılında dolaysız vergilerin, 2023 yılında ise dolaylı vergilerin daha fazla arttığı ifade edilebilmektedir. Değerler nominal olması nedeniyle artış oranları oldukça yüksek gözükmektedir. Bu nedenle daha sağlıklı bir sonuç elde etmek amacıyla Tablo 4’te gelirlerin GSYİH’ya oranına yer verilmektedir.

Tablo 4. Türkiye’de Kamu Gelirlerinin Milli Gelire Oranı

Genel Devlet Toplam Gelirleri (GSYH’ya Oran)							
	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (1)	2025 (2)
Vergiler	15,89	16,76	16,27	15,88	17,06	17,39	18,27
-Vasitasız	5,67	5,26	5,57	5,92	5,65	5,92	6,32
-Vasıtalı	9,64	10,95	10,24	9,69	11,03	11,20	11,68
-Servet	0,58	0,55	0,46	0,27	0,37	0,27	0,27
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,88	1,76	1,67	1,38	1,32	2,06	1,93
Faktör Gelirleri	6,05	5,19	4,71	4,16	4,51	4,29	3,60
Sosyal Fonlar	9,18	8,62	8,15	6,40	7,33	8,10	7,45
TOPLAM	33,00	32,34	30,79	27,81	30,22	31,84	31,25
Özelleştirme Gelirleri	0,10	0,08	0,07	0,04	0,03	0,03	0,05
TOPLAM GELİR	33,10	32,42	30,86	27,85	30,26	31,88	31,30

(1): Gerçekleşme Tahmini (2): Program

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Tablo 4 incelendiğinde toplam gelirlerin GSYİH içindeki payı, enflasyonist politikalar çerçevesinde değerlendirildiğinde önceki yıllara göre artması beklenirken sonuçlar aksi yönde gerçekleşmiştir. Bu duruma sebep olarak 2023 yılı şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin etkilediği illerde ekonomik aktivitelerin azalması ve bu bölgede vergilerin ertelenmesi vb. gibi uygulamalar gösterilebilir.

5.3. Borçlanma Politikası

Bir başka maliye politikası olarak kamu borçlanma politikasının enflasyon dönemindeki seyri Tablo 5’te verilmektedir. Enflasyonist dönemlerde teorik olarak iç borçların artması beklenmektedir. Tablo incelendiğinde hem iç borçların hem de dış borçların paralel bir seyir izlediği ifade edilebilmektedir. Türkiye ekonomisi açısından durum, teori ile bazı içsel dinamiklerden ötürü uyum gösterememektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere gerek pandemi ve sonrası gerekse 2023 yılında yaşanan deprem ve maliyetleri, harcamalarda ciddi artışlara yol açmış fakat gelirlerde istenen düzeyde bir artış sağlanamamış, bu nedenle de iç ve dış kaynaklı borçlara başvurulmasını zorunlu hale getirmiştir.

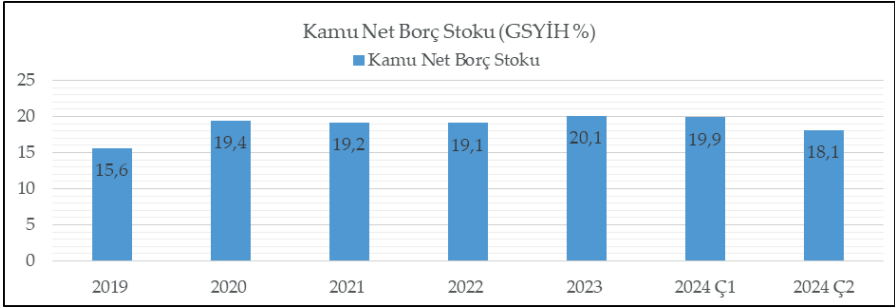
Tablo 5. Türkiye’de Kamu Borçları

KAMU NET BORÇ STOKU							
(MİLYAR TL)	KAMU BRÜT İÇ BORÇ STOKU	KAMU BRÜT DIŞ BORÇ STOKU	KAMU BRÜT TOPLAM BORÇ STOKU (I)	TCMB NET VARLIKLARI (II)	KAMU VARLIKLARI (III)	İŞSİZLİK SİĞORTASI FONU NET VARLIKLARI (IV)	KAMU NET BORÇ STOKU (I - II - III - IV)
2019	771,1	576,0	1.347,1	442,5	134,4	130,7	639,6
2020	1.077,5	746,9	1.824,4	547,9	253,4	115,6	907,5
2021	1.308,8	1.107,4	2.416,2	768,5	353,8	90,2	1.203,6
2022	1.963,9	2.006,8	3.970,7	985,4	714,4	111,0	2.160,0
2023	3.149,9	3.208,2	6.358,2	557,7	1.289,1	157,0	4.354,4
2024 Ç1	3.965,5	4.187,4	8.152,9	487,3	1.325,0	218,3	6.122,3
2024 Ç2	4.280,9	4.260,4	8.541,3	620,7	1.326,1	258,0	6.336,5

Kaynak: <https://www.bmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Kamu net borç stokunun⁴ GSYİH’ya oranına bakıldığında durumun Tablo 5’te görülen sert artışların milli gelire nispeten o kadar yüksek olmadığı ifade edilebilmektedir. Aşağıda grafik 2’de kamu net borç stokunun GSYİH’ya oranına bakıldığında 2019’da artmaya başladığı, sonrasında birkaç yıl dengeli bir seyir izlediği, 2023 yılında ise tekrar bir artış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 2. Türkiye’de Kamu Borçlarının Milli Gelire Oranı

Kaynak: <https://www.bmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

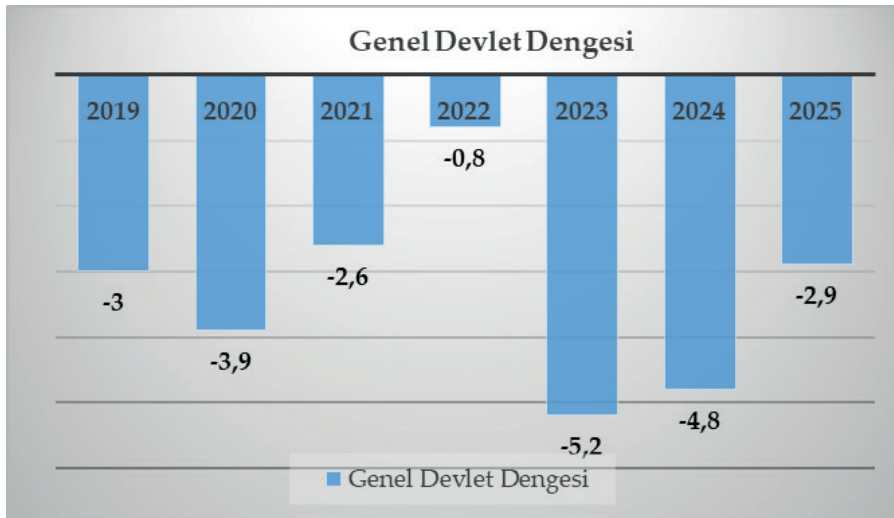
4 Kamu net borç stoku, kamu sektörünün iç ve dış borç yükümlülükleri toplamından kamu sektörünün elinde bulundurduğu varlıkların (TCMB Net Varlıkları + Kamu Varlıkları + İşsizlik Sigortası Fonu Net Varlıkları) çıkarılması suretiyle hesaplanmaktadır.

2024 yılı ilk iki çeyrek itibari ile aşağı yönlü bir seyir gözlenmektedir. Tablo 5'te görüldüğü üzere brüt borç stoku artarken, net borç stoku kısmen azalmaktadır. Merkez bankasının son dönemlerde döviz rezervlerini artırarak net varlıkları artırma çabasının bu duruma yol açtığı tahmin edilmektedir.

5.4. Bütçe Politikası

2025-2027 Orta Vadeli Program (OVP)'da 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununda, GSYH'ya oranla yüzde 3,5'lik bir bütçe açığı öngörülmüştür. Fakat Şubat ayında meydana gelen depremlerin oluşturduğu kayıpların giderilmesine yönelik harcamalar ve bunlara ek olarak halk arasında EYT olarak adlandırılan, emekliliğe hak kazanma şartlarında yapılan düzenlemeler ve kamu personeline yapılan ücret artışları ciddi bir yekün oluşturarak bütçeye büyük bir yük teşkil etmiştir. Buna bağlı olarak bütçe de revizeye gidilerek Temmuz ayında ek bütçe uygulamaya konulmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda OVP (2024-2026)'de 2023 yılı bütçe açığının GSYH'ya oranı yüzde 5,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Deprem ve ortaya çıkardığı maliyetlerin bütçeye getirdiği yük GSYH'ya oranla yüzde 3,6 olduğu tespit edilmiştir. Ona rağmen gelir tahsilatındaki artışlar ve depremin yol açtığı harcamalar hariç diğer harcamalarda kısıntıya gidilmesi açığın daha da büyümesinin önüne geçmiştir (OVP, 2024: 22). Grafik 3'te genel devlet dengesi verilmektedir.

Grafik 3. Türkiye'de Kamu Bütçesinin Milli Gelire Oranı

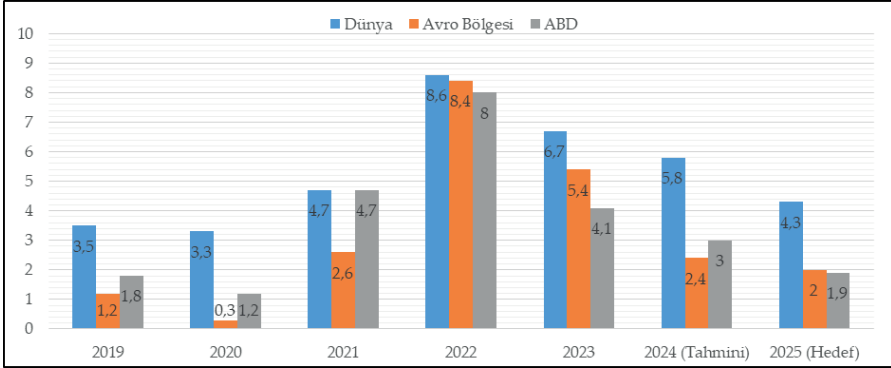
Kaynak: <https://www.bmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

2019-2021 aralığında pandemi ve etkileri ile artan harcamalar, azalan gelirler, açığın yüksek seyretmesine yol açarken, 2022 yılında toparlanma başlamışken yukarıda ifade edildiği üzere deprem vb. nedeniyle harcamaların artması tekrar açığın büyümesine yol açmıştır. 2023 yılında GSYH'ya oranla yüzde 5,2 olan genel devlet açığının 2024 yılında yüzde 4,8'e düşeceği, 2025 yılında ise yüzde 2,9 olacağı öngörülmektedir.

6. Küresel Örneklerle Enflasyon ve Maliye Politikası

Dünya geneline yayılan pandemi ve sonrasında ortaya çıkan Rusya Ukrayna savaşı, küresel düzeyde emtia fiyatlarının ve enerji fiyatlarının yükselmesine yol açmıştır. Bu durum küresel çapta yaygın bir enflasyon ortaya çıkmasına yol açmış ve ülkeler enflasyonla mücadeleyi öncelikli politika hedefine koyup yoğun bir mücadeleye başlamıştır. Birçok ülkenin ekonomi yönetimleri başta para politikası olmak üzere diğer politika tedbirlerini de uygulayarak bu süreci atlarmaya çalışmaktadır. Henüz kalıcı bir çözümün sağlanmadığı enflasyon tehdidi devam etmekle birlikte yeni ortaya çıkan bölgesel çatışmalar ve riskler durumu daha da zorlaştırmaktadır. Bu başlık altında özellikle dünya ekonomisinde belirleyici rol oynayan bazı gelişmiş bölge ve ülke örnekleri ile maliye politikası sonuçları verilerle ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Dünya genelinde sözü edilen dönemde enflasyonun seyri aşağıda Grafik 4'te verilmektedir.

Grafik 4. Küresel Bazda Enflasyon

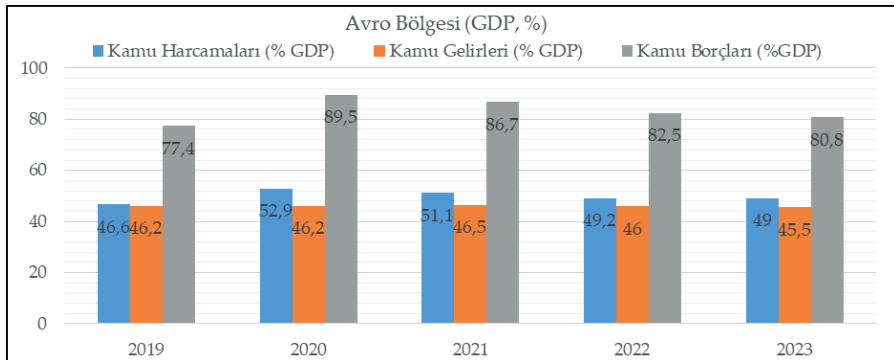
Kaynak: IMF, World Economic Outlook (WEO) 2024, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Grafik 4 incelendiğinde 2021'den sonra küresel düzeyde enflasyonun hız kazandığı 2022 yılında zirveleri zorladığı, sonrasında alınan tedbirler ve uygulanan politikalarla belli ölçüde yavaşlama eğilimine girdiği görülmektedir.

Ancak henüz kesin bir çözümün olmadığı, küresel dezenflasyon ivmesi beklenenden yavaş seyretmekte olduğu ve sürecin bir süre daha devam edeceği beklentiler ve tahminlerden anlaşılmaktadır. Buna göre önceki yıllarla kıyaslandığında hem dünya genelinde hem Avro bölgesinde hem de ABD’de enflasyonun hala görece yüksek olduğu, anti enflasyonist politikaların bir süre daha uygulanması gerektiği ifade edilebilmektedir.

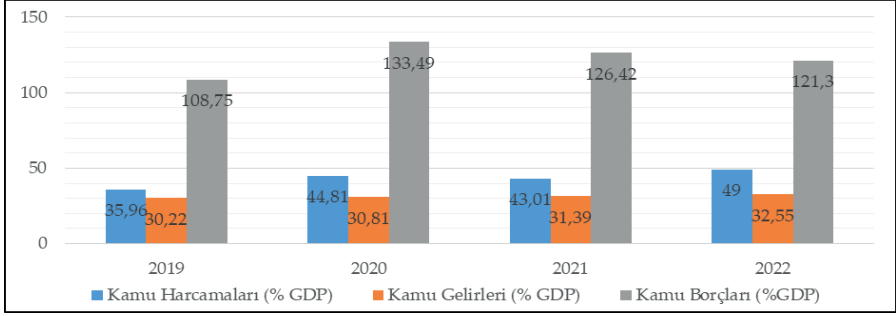
Küresel çapta uygulamalar para politikası ekseninde yoğunlaşırken, maliye politikası ile desteklenmesi gerekliliği yukarıda ifade edilmişti. Bu bağlamda çalışmada maliye politikası çerçevesinde kamu harcamaları, kamu gelirleri, borçlanma ve bütçe dengesi dikkate alınarak enflasyonist süreçte uygulamaların boyutu ve ne yönde değiştiği tartışılacaktır. Buradan hareketle Avro bölgesinde ve ABD’de maliye politikası araçlarının seyri incelenen dönem için aşağıda verilmektedir. Grafik 5’te Avro bölgesi kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu borçlarının milli geri oranı verilmiştir.

Grafik 5. Avro Bölgesi Maliye Politikası Gerçekleşmeleri

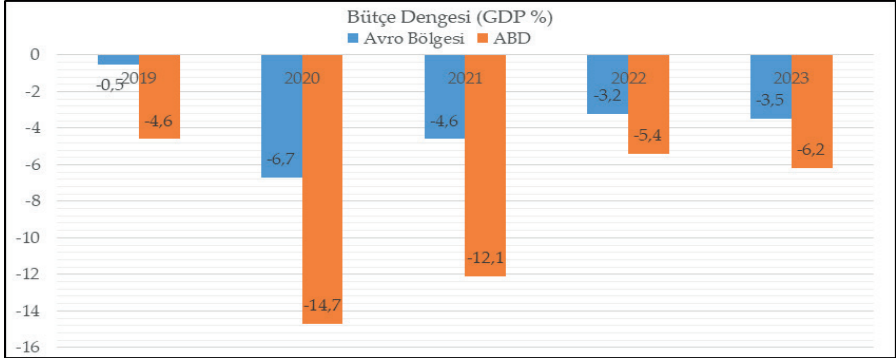
Kaynak: Eurostat (2024), <https://ec.europa.eu/eurostat>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanından derlenmiştir.)

Enflasyonist dönemde kamu harcamalarının azalması, vergilerin ise artması beklenir. Grafik 5 incelendiğinde kamu harcamaları teorik önermelerle uyurken kamu gelirleri beklenenin aksine ters yönde hareket etmektedir. İncelenen dönemde kamu borç stoku Avro bölgesinde pandemi sonrası artarken sonrasında kademeli bir iyileşme söz konusudur. Küresel düzeyde ülkelerin uyguladığı ayrışan makroekonomik politikalar ve jeopolitik gerilimler, Rusya-Ukrayna savaşının ortaya çıkmasıyla 2022 yılında zirveye çıkan emtia fiyatları, sıkılaştıran finansal koşullar ve azalan talep farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu durum aşağıda Grafik 6’da görülmektedir. Grafikte ABD için kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu borçlarının milli geri oranı verilmiştir.

Grafik 6. ABD Maliye Politikası Gerçekleşmeleri (GDP, %)

Kaynak: IMF (2024), <https://www.imf.org/en/Data> ve WDI (2024), <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanlarından derlenmiştir.)

Grafik incelendiğinde kamu harcamaları beklenin aksine genel olarak artarken, kamu gelirleri beklenen yönde artmaktadır. Kamu borçları pandemi sonrası sert bir biçimde artarken sonrasında kademeli bir iyileşme söz konusudur. Veri tabanlarında ABD verileri 2022 yılına kadar olduğu için diğerlerine göre biraz daha sınırlı bir yorum yapma imkanı vermektedir. Hem Avro bölgesi hem de ABD için bütçe dengesi aşağıda Grafik 7'de verilmektedir.

Grafik 7. Avro Bölgesi ve ABD Bütçe Dengesi

Kaynak: Eurostat (2024), <https://ec.europa.eu/eurostat>, ve <https://tradingeconomics.com/united-states/government-budget>, (Veriler yazar tarafından belirtilen veri tabanlarından derlenmiştir.)

Grafik 7'de incelendiğinde hem Avro bölgesinde hem de ABD'de bütçe dengesi enflasyonist politikaların aksine açık vermektedir. Pandemi ve sonrasında artan harcamalar, akabinde Rusya- Ukrayna savaşı ile enerji

maliyetlerinde yükselişler ve bunları bağlı olarak artan harcamalar bütçe dengelerini olumsuz etkilemiştir. Bütçe açıkları karşılaştırıldığında; görece Avro bölgesi daha ılımlı iken ABD’de daha sert değişimler gözlenmektedir.

7. Sonuç

Enflasyon; büyüme, gelir dağılımı, üretim, tüketim, yatırım, tasarruf, beklentiler ve faiz oranları gibi birçok unsuru olumsuz etkileyebilen ve ekonominin tamamına sirayet edebilen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada enflasyon olgusu, ekonomik etkileri ve enflasyon döneminde uygulanabilecek maliye politikaları teorik çerçevede ele alınmıştır. Sonrasında küresel ekonomik sistemde pandemi ve sonrasında yaşanan Rusya-Ukrayna savaşının ortaya çıkardığı enflasyon sürecinde uygulanan maliye politikaları ve ortaya çıkan sonuçlar güncel verilerle ele alınmıştır. Teorinin öne sürdüğü uygulanması gereken politikalar ile Türkiye’de uygulanan maliye politikalarının yönü ve düzeyi değerlendirilmiştir. Buna göre elde edilen bulgular çerçevesinde maliye politikalarının genel olarak teorik gerçeklerle uyuşmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak Türkiye özelinde, yaşanan deprem ve etkilerinin ortaya çıkardığı maliyetler, emeklilikle ilgili düzenlemeler ve ücret düzeyi iyileştirilmesi gibi iç dinamikler, döviz kuru baskısı, küresel ve jeopolitik olumsuzluklar gibi dışsal faktörler gösterilebilmektedir. Sonuç olarak enflasyon sorunu çok yönlü ve aşılması zaman alacak bir hale geldiği ifade edilebilmektedir. Araştırmada küresel düzeyde enflasyonun seyri de ele alınarak maliye politikaları çerçevesinde önde gelen bölge ve ülke örnekleri ile incelenen dönem ele alınmıştır. Türkiye ile benzer durumların ortaya çıktığı küresel sistemde, teorik gerçeklerle uyuşmayan maliye politikaları sonuçları ile karşılaşılmıştır. Gerek ülkemizde gerekse küresel manşet enflasyonda düşüş eğilimi izlenmekle birlikte henüz enflasyon göstergelerinde istenilen gerileme görülmemektedir.

Enflasyonla mücadelenin başarıya ulaşması için sağlanması gereken ilk koşul ekonomiye yön veren iktisadi birimlerin enflasyonla mücadelede tavizsiz ve kararlı bir duruş sergileyerek politik kaygılardan uzak rasyonel hareket etmeleridir. Yüksek enflasyonun ekonomide yol açtığı ve/veya açabileceği maliyetlerin, toplumun geniş kesimlerine aktararak bilinç ve farkındalığının artırılması ve uygulanacak politikalara toplumsal bir destek ile uyumun artırılması sağlanmalıdır. Uygulanan politikalara enflasyonda kalıcı bir düşüş sağlanabilmesi adına, sıkı para ve maliye politikaları ile talep koşullarını zayıflatmak, yapısal reformlarla verimliliğe dayalı üretimi artırarak arz yönlü büyüme dinamiklerini güçlendirmek gerekmektedir. Bunlara ek olarak enflasyonla mücadelede para, maliye ve gelirler politikalarının birbirini destekler nitelikte kararlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Atkinson, A. B. ve A. Brandolini, (2001). Promise and pitfalls in the use of “secondary” data sets: income inequality in OECD countries as a case study. *Journal of Economic Literature* 39:3, s. 771-799.
- Barro, R. J., (1995). Inflation and Economic Growth, National Bureau of Economic Research Working Paper No 5326, <https://www.nber.org/papers/w5326>, (Erişim Tarihi: 10.11.2024).
- Clark, P. K. (1982). Inflation and the Productivity Decline, *The American Economic Review*, 72 (2), s. 149-154.
- Gürdal, T., Altundemir, M. A. ve Şanver, C. (2016). Maliye Politikası, Beşiz Yayınları, Sakarya.
- HMB (Hazine ve Maliye Bakanlığı), (2024). <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> (Erişim Tarihi: 15.11.2024).
- IMF (International Monetary Found), (2024). World Economic Outlook 2024 Policy Pivot, Rising Threats, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>, (Erişim Tarihi: 14.11.2024).
- IMF (International Monetary Found), (2024). <https://www.imf.org/en/Data> (Erişim Tarihi: 18.11.2024).
- Karaca, C. (2023). Maliye Politikası, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Korkmaz Özkan, G. (2023). Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikası Önerileri, *Vergi Raporu*, Sayı 282, s. 86-101.
- OVP (Orta Vadeli Program), (2024). Orta Vadeli Program (2025-2027), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/09/Orta-Vadeli-Program_2025-2027.pdf, (Erişim Tarihi: 23.11.2024).
- Resmi Gazete, (2024). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.11.2024).
- Resmi Gazete, (2024). <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2024-09-15&mukerrer=1>, (Erişim Tarihi: 19.11.2024).
- Romer, C. D. ve D. H. Romer, (1998). Monetary Policy and the Well-Being of the Poor, National Bureau of Economic Research Working Paper No 6793, <https://www.nber.org/papers/w6793>, (Erişim Tarihi: 11.11.2024).
- TCCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Enflasyonla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/EnflasyonlaMucadeleOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.11.2024).
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası), (2018). Enflasyon Raporu 2018-III, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/ma>

in+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu/2018/enflasyon+raporu+2018-iii, (Erişim Tarihi: 21.11.2024).

TCMB, (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası), (2024). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Neden>, (Erişim Tarihi: 14.11.2024).

TCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2022). Yıllık Ekonomik Rapor 2022 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/10/Yillik-Ekonomik-Rapor-2022.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2024).

TCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2023 A). Yıllık Ekonomik Rapor 2023 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2023-Yillik-Ekonomik-Rapor.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2024).

TCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2023 B). Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/07/2023-Merkezi-Yonetim-Butce-Gerceklesmeleri-ve-Beklentiler-Raporu_31072023.pdf, (Erişim Tarihi: 24.11.2024).

TCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2024). Yıllık Ekonomik Rapor 2024 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/10/Yillik-Ekonomik-Rapor-2024.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2024).

Trading Economics (2024). <https://tradingeconomics.com/united-states/government-budget>, (Erişim Tarihi: 18.11.2024).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2024). <https://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 24.11.2024).

Ulusoy, A. ve H. Yılmaz, (2024). Maliye Politikası, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

WDI (World Development Indicators), (2024). <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, (Erişim Tarihi: 16.11.2024).